

Dayatma ve kabullenme

"Oyuncu kalenin nerede olduğunu bilmekten ziyade yaşayarak anlar. Zihin oyun sahasında ikamet etmez, 'bilen' bir beden sahada ikamet eder".¹

Çağımızda en çok yapılan eylemlerden birisi de bireylerin aradıkları hisleri nesnelere bulma çabası, hayali durumları somutlaştırmalarıdır. Bu eylemler beden mekanizmasına o kadar çok nüfus etmişlerdir ki; bireylerde yaşamı bu şekilde kabullenmişlerdir. Meraksızlık, sorgulamamak, ne istediğini bilmeden yaşamak. Belli ideolojileri benimsemek. Ve sadece yaşamak. Düşünmemek, yorulmamak.

Peki bu durum yaşamak mıdır?

Günlük yaşamda bireylerin duyuları belli seviyeler arasındadır. Günlük rutin devam eder; insanlarla konuşulur, belli mekanlar kullanılır, belli yollardan yürünür. Aşırı his durumlarında (sevinç, ağlama, heyecanlanma) duyu mekanizması değişir. Bu değişim bireyler arası iletişimi etkiler. Mekanların daha farklı kullanılması veya başka mekanlar kullanılmasını sağlar. Sinirli olma durumunda eşyaları kırmak, odayı dağıtmak. Sevinçleyken yatağa zıplamak. Korkunca masanın altına saklanmak.

'Foucault, çevrenin insan davranışlarını belirlediğini savunmamaktadır. Rabinow ve Wright'm derginin bu sayısındaki söyleşinin önsözünde belirttikleri gibi, "Foucault için mekan güç ve bilgiyle ilgili söylemlerin gerçek güç ilişkilerine dönüştüğü yerdir".'⁴

Foucault onsekizinci yüzyıldan itibaren iktidarın mekanlar aracılığıyla gücünü göstermeye başladığını düşünüyor. Gücü simgeleyen yapılarla halk üzerindeki egemenlikte baskınlığını koruyor. Görme duyusunu önemseyen ve sadece görsel iletişime olanak sağlayan mekanlar yapılıyor. Bireyler bu mekanları kullanmıyorlar ya da nasıl kullanacaklarını bilmiyorlar. Görsel zenginliğin yeterli olacağı düşünülüyor. İlk karşılaşma da görsellik önemlidir. Fakat gündelik yaşam pratiklerinde daha başka duyular devreye giriyor. Başka mekanlara ihtiyaç duyuluyor. Birey olarak değil de toplum olarak da yoğun duyu durumları yaşanabiliyor. Bu zamanlarda davranışlar değişiyor ve farklı mekan arayışları oluyor. Geçmiş çok fazla olan, günümüzde neden yapıldığını hala anlayamadığımız mekanlar kullanılır oluyor.

¹ Richard Lang, 'the dwelling door: towards a phenomenology of transition', David Seamon ve Robert Mugerauer, Dwelling, Place & Environment içinde, Columbia University Press, New York, 1982, s.202

² Michelle Henninger, 2012

http://michellehenninger.blogspot.com.tr/2012_04_01_archive.html

³ Punch, or the London Charivari, Vol. 105, 1893

⁴ Raul Rabinow, Michel Foucault ile söyleşi: Mekan, bilgi ve erk, çev. Mehmet Adam, İstanbul, Mimarlık, sayı 7-8, 1984, s.12

Bu mekanlar neden kullanıldı?

İstanbul, 2013
Kamusal mekanların kullanılması,
mekanlarla yapılan ilk deneyim .

Siena, 2012
Piazza del Campo günün her saatinde insanları
kendine çeker.

Meydanlar, amfityatrolar, parkların kullanımı son bir yılda artmış ve bir çok mekan ilk defa kullanılmıştır. Çok farklı kitleleri bir arada görmek, bireyler arasında ortak fikirlerin oluşması toplumu şaşırtmıştır. Mekanları kullanabilir kılan neden temel hislerdir. Her insanın doğuştan benimsediği ve yaşamında yer verdiği kavramlardır; paylaşım, birliktelik, desteklemek, yardımlaşmak. Bu kavramların yaşanabildiği mekanlar yüzyıllardır yapılmaktadır. Günlük yaşamda ise artık başka kavramlar öncelikli oluyor ve bu mekanların kullanımı azalıyor. Yaşam koşulları insanları sindiriyor.

Bilgisayarların, telefonların kullanım amaçları giderek artmaktadır. Birey ve teknoloji arasındaki bağımlılık güçleniyor. Bireyler tüm duyularını doğrudan yaşamak yerine, ara elemanlar aracılığıyla yaşamayı tercih ediyorlar. Konuşmalar, tartışmalar, paylaşımlar yaşanıyor. Taraflar oluşuyor, fikirler üretiliyor. İnsanlar temel hislerini yaşamaya devam ediyorlar; mekanlar arasına ara elemanlar eklense de, doğrudan iletişim olmasa da. Sokak kavramının yok olduğu, kamusal alanların görsellikten öteye gidemediği yaşamda insanlar teknolojiye bağlı oluyorlar. Sanal dünya da istedikleri yaşamı yaşamaya çalışıyorlar. Sanal mekanların oluşması kaçınılmaz bir durumdur. Kentlerdeki yaşam mekanları azaldıkça insanlar sanal mekanlara yöneliyorlar.

Kavramlar ve Dönemler

İnsanların yaşadıkları hayat kavramları nasıl algılayacaklarını belirler. Geçmiş yeni ile karşılaşmada etkilidir. Yeni hep kıyaslanır, önyargılar oluşturulur. Uzlaşma sözcüğü farklı yaşamlar süren iki birey için farklı anlamlarda algılanır. X : benzer görüşteki insanların aralarındaki pürüzleri yok etmesi, daha bütüncül olmak. Y : başkası için bir durumdan taviz vermek. Durumu kabullenmek.

İnsanlar farklı algılıyor fakat farklı davranmıyorlar. İnsanlar hep aynı davranıyorlar. Farklılık düşünce olarak beğenilse de eyleme dönüşmüyor. Aslında çok göreceli bir kavram; aranıyor ama istenmiyor. Zaman ilerliyor, yaşantı da insanlar da değişiyor. Farklılaşmak gerekiyor. Farklı düşünmek, tasarlamak, yaşamak gerekiyor. Dönemin mekanı diye nitelendirilen mekanlar yapılmamalı. Devasa güç, görsellik şöleni için değil insan için mekanlar tasarlanmalı. Temel duyular ile yaşantının kesiştiği mekanlar yapılmalı. Yapılan mekanların yüzyıllarca kalması gerekmiyor. Eklemelere, dönüşümlere açık mekanlar yapılmalı. Kullanıcılar değiştiği için mekanlarda da değişim yapılması olması gereken bir durumdur. Kamusal alanlar halkındır. Bu alanların süslemelerden arınması gerekiyor.

⁵ Abbasağa Parkı, İstanbul, 2013
http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=31694

⁶ Piazza del Campo, Siena, 2012
Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir

Bir mekanın kamusal olması için sadece görsellik yeterli midir?

Aitlik

Kentlerdeki kamusal mekanların kullanım yoğunluğu bölgelere göre değişiklik gösteriyor. Yeni yapılan veya yeniden düzenlenen mekanlar bireyler tarafından tercih edilme oranı çok az miktarda. Belli bir geçmişe sahip, manevi olarak değeri olan mekanların kullanım oranı ise daha fazla oluyor.

Kullanım oranının fazla olmasının nedeni nelerdir?

Bireylerin belleklerinde bu mekanların önemi vardır. Geçmişteki yaşanmışlıklar, birikimler, alışkanlıklar mekan birey arasındaki bağlılığın temel unsurlarıdır. Bu mekanlarda çok yeni olma, konforluluk yoktur. Paylaşım, birlik olma, dayanışma gibi kavramların yaşandığı mekanlardır.

Kent düzenlemelerinde belli kalıplaşmış mekanlar her yere yapılmaktadır. Uygulanan yer köy de olabiliyor ya da bir şehrin merkezinde olabiliyor. Oysa her bölgenin ihtiyacı farklıdır. İhtiyaçlar aynı olsa bile uygulama biçimi farklılık göstermelidir. Farklılık gösterilmediğinde yapılan mekana kullanıcılar uyum sağlayamaz.

Köyler üzerine inceleme

Modernleşme hevesi kentlerde olduğu kadar köylerde de etkisini sürdürüyor. Yollar değişiyor, kaldırımlar ekleniyor, meydanlar yapılıyor. Meydanlara havuzlar, banklar, çocuk parkları ekleniyor. Peki ne kadar kullanılıyor? İnsanlar bu alanları kullanmak istiyorlar mı? Köyde yaşayan insanların yapılan yenilikleri kullanmadığını gözlemliyoruz. Yenileme istiyorlar ama isteme sebepleri görsellikte sınırlı kalıyor.

Köylere çocuklar için parklar yapılıyor. Kentlerdeki düzen olduğu gibi köylerde de uygulanıyor. Köyde yaşayan çocuklar ise parkları kullanmıyorlar, çünkü onlar zaten kendi oyun alanlarını oluşturmuşlar. Eski eşyalar, ağaç dalları ile kendi mekanlarını yaratıyorlar. Bu iki farklı mekan birleşmiyor. Bir kişi yeni mekanlar yapıyor, diğer bir kişi ise alışmış olduğu mekan kurgusunu sürdürüyor. Yan yana ama birbirlerine yabancı mekanlar çoğalıyor.

Nebiler Köyü, 2013
Köylerdeki boş parklar

Nea Smyrni, 2013
park yerine, duvarlarla oynamak

Sahil bölgeleri için inceleme

Sahil bölgelerinde yapılan düzenlemelerin büyük bir çoğunluğu ikamet edenler için değil, tatile gelen insanlar içindir. Bu mekanlar yaz mevsimi düşünülerek yapılır. Yaz aylarında belli bir kitle bu mekanlara gelir. Kışın ise kullanıcı oranı azalır. Bölgeye yerleşmiş insanlar yaz

⁷ Nebiler Köyü, İzmir, 2013

Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir

⁸ Nea Smyrni, Yunanistan, 2013

Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir

veya kış mevsimlerinde 'yaz mekanlarını' nı kullanmayı tercih etmezler. Ama bu mekanlar yaşayanları mutlu eder; çünkü 'dışarıdan güzel gözüküyor' diye düşünürler.

Ildırı, 2013

Yaz aylarında çok kullanılan mekanların, kış aylarındaki durumu

Sirk/ festival alanlarının incelenmesi

Bu alanlarda sürekli bir değişim yaşanmaktadır. Mekanların biçimlenmesi, kullanıcı özellikleri, kullanım süresi farklılık gösterir. Kamusal/ yarıkamusal olan bu alanlara çok sayıda kullanıcı gelir, uzun süre bu mekanlarda kalırlar. Sirk/ festival alanlarının kalıcılık gibi amaçları yoktur. Belli bir süre için tasarlanırlar. Kitlelerin isteğine göre süre uzayabilir veya kısalabilir. Benzer beklentileri olan, paylaşımcı, kalabalığı tercih eden insanlar bu mekanlara gelirler. Kısa süreli mekan değişimi birey psikolojisini olumlu yönde etkiler.

10

Sirk yapım süreci

Mimarlar bir mekan tasarlariken büyük oranda 'kalıcılık' kavramını düşünüyor. Yüzyıllarca o mekanın kalmasını düşünmek veya görselliğin önemsenmesi ile başka mekanlar ortaya çıkıyor. Bireyler ve mekanlar arasında yabancılaşma oluyor. Mekanların yer ile kurduğu ilişki birey-mekan ilişkisini de belirler. Bu ilişkiye zaman dahil edildiğinde ise aitlik kavramı değişir. Alışkanlık başlar.

"Mimaride de bir nesne vardır, yapı. O bir mimar tarafından tasarımıldığında, sanal varoluşa kavuşur. İnşa edilince maddi varoluşa kavuşur. Fakat mimarinin mevcut olduğu anlamına gelmez. Yazılmış ama hiç konuşulmadan çekmeceye bekleyen bir konuşma gibidir. Yapı, -yalnızca tek bir an için değil- uzun bir estetik ve entelektüel görsel çalışmadan sonra onaylandıysa ve kullanıcı yapının tamamına kendisini yakın ve evde gibi duyumsuyorsa, bir yapıdır. Peki, mimarinin mevcudiyetinin koşulları nelerdir?"¹¹

Mekan kavramı tartışmalar, üstünlük kurma çabaları arasında anlamını yitiriyor. Günümüzde söylem ile inşa arasında ilişki kurmak imkansızlaştı. Mekanlar başka amaçlar için yapılır oldular. İnsan-mekan arasında etkileşim oluşturmayan mekanlar silsilesi oluştu. Artık insanlar günlük yaşamda; kamusal mekanlar yerine sanal mekanları tercih ediyorlar.

⁹ Ildırı, İzmir, 2013

Fotoğraf yazar tarafından çekilmiştir

¹⁰ Setting Up Circus Tent-Circus Knie, Lawrence Migdale, İngiltere, 1976
http://www.geh.org/ne/str085/htmlsrc4/m197700190001_ful.html

¹¹ Eduard Fuhr, Mimarlığın Mevcudiyeti, çev. Dr. Enver Orman, Zaman-mekan, İstanbul, 2005, s.42

” Zaman ve mekan düşünce kategorileri olarak; aynı şekilde herhangi bir maddesellikten yoksun saf fiziksel varlıklar olarak tasarlanabilirler. Bu tasarımları kabul etmek zaman ve mekanın şekillendirilemez olduğunu kabul etmektir. Nesnelerin dış biçimine somut müdahale olmadan şekil verilemez. Bu diğer yönden, şeylerin zaman ve mekanda varlığını tasarlayamazsınız ama onları zaman ve mekana sahip varlıklar olarak tasarlamalısınız demektir. Bir şey mekanda basitçe var olmaz ama mekanı kendi içinden geliştirir; bir şey zaman içinde var olmaz, zamanı cisimleştirir.”¹²

Kaynakça

Pallasmaa, Juhani, 2011, ‘Tenin Gözleri’, çev. Aziz Ufuk Kılıç, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Berger, John, 2011, ‘Görme Biçimleri’, Metis Yayınları, İstanbul

Foucault, Michel, 1987, ‘Söylemin Düzeni’, çev. Turhan Ilgaz, Hil Yayınları, İstanbul

Calvino, Italo, 2008, ‘Klasikler Niçin Okunmalı?’, çev. Kemal Atakay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Führ, Eduard, 2005, ‘Mimarlığın Mevcudiyeti’

http://www.tu-cottbus.de/theoriederarchitektur/Lehrstuhl/deu/fuehr/Fuehr_Mimarligin-Mevccudiyeti.pdf

---

¹² Eduard Fuhr, Mimarlığın Mevcudiyeti, çev. Dr. Enver Orman, Zaman-mekan, İstanbul, 2005, s.44